

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KOHEZIJO
IN REGIONALNI RAZVOJ

Norway
grants

PRIPOROČILA

za politične odločevalce

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KOHEZIJO
IN REGIONALNI RAZVOJ

Sodelujemo za vključujočo Evropo

TRIALOG

PRIPOROČILA
za politične odločevalce

Priporočila za politične odločevalce

Avtor besedila: Ignac Navernik (Mestna občina Ptuj)

Avtor ilustracij: Patrik Komljenovič

Jezikovni pregled: dr. Marjeta Humar

Izdala in založila: Mestna občina Ptuj

Oblikovanje: ART A oglaševalska agencija

Zbirka: TRIALOG, Sodelujemo za vključujočo Evropo

Elektronska izdaja

Ptuj, 2024

Publikacija je brezplačna in dosegljiva na spletnem naslovu:
<https://projekt-trialog.si/nudim-pomoc-strokovno-gradivo/>

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
[COBISS.SI-ID 192756483](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID/192756483)
ISBN 978-961-6791-15-1 (PDF)

Publikacija je nastala v okviru projekta TRIALOG, ki ga sofinancira Norveška s sredstvi Norveškega finančnega mehanizma v višini 469 000 EUR. Namen projekta je opolnomočenje in aktivacija mladih ter mladinskih delavcev. Trajal bo od 15. 6. 2022 do 30. 4. 2024.

To besedilo je nastalo s finančno podporo Norveškega finančnega mehanizma. Za vsebino je odgovoren izključno partner projekta in zanj v nobenem primeru ne velja, da odraža stališča Nosilca programa Izobraževanje – krepitev človeških virov.

KAZALO

UVOD 7

A) PRIPOROČILA 8

SPLOŠNA PRIPOROČILA 9

ŠOLSTVO IN VZGOJA 10

MLADINSKO DELO 14

ZDRAVJE 18

PRAVOSODJE IN SPLOŠNA VARNOST 20

SOCIALNA VARNOST 22

B) AKCIJSKI NAČRTI 26

ZA LOKALNO SAMOUPRAVO 27

ZA MINISTRSTVA 28

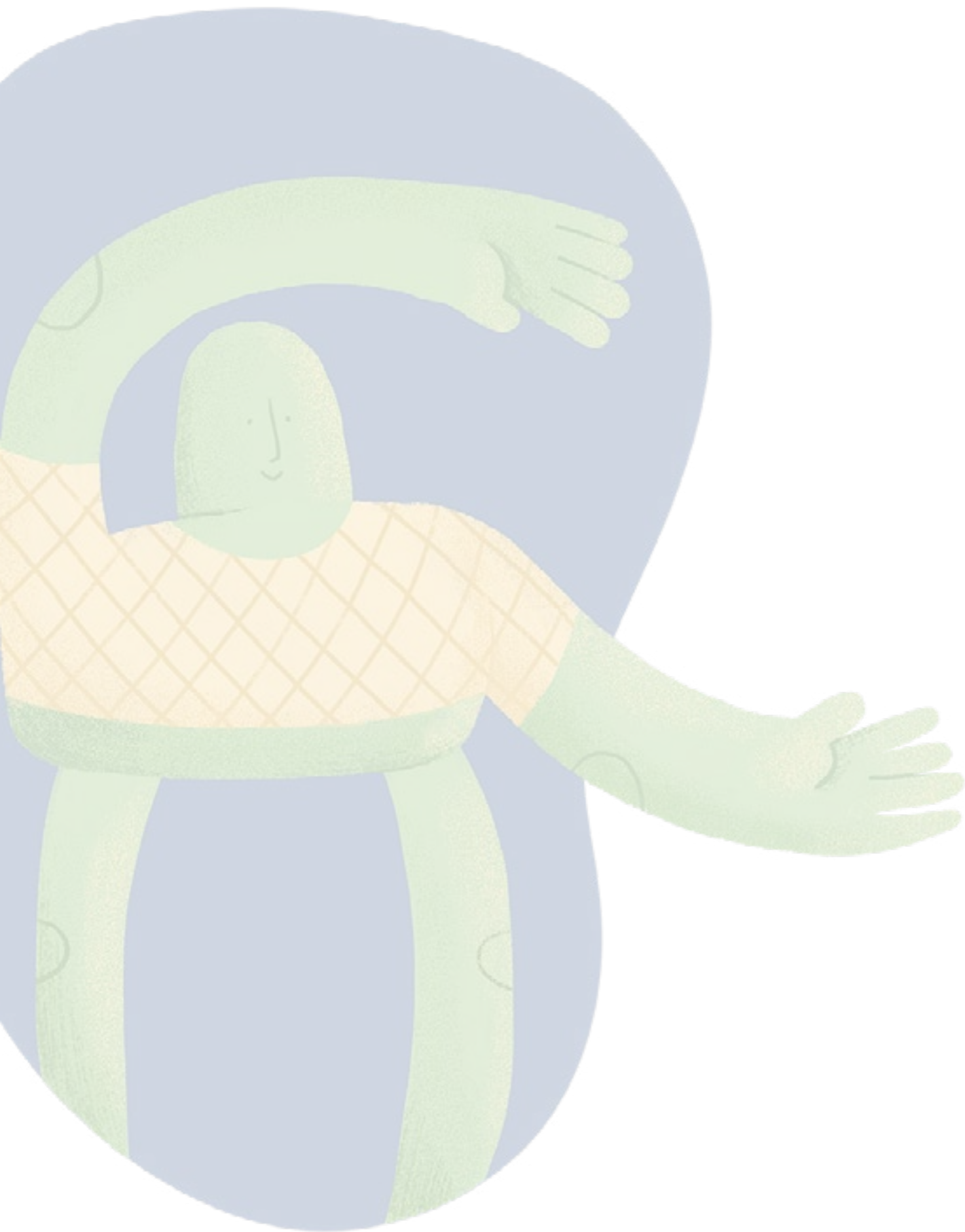
ZA STROKOVNE ORGANE IN SLUŽBE 29

ZA POSAMEZNE FUNKCIONARJE
NA RAZLIČNIH RAVNEH 30

ZA STROKOVNE DELAVCE_KE, KI PRIHAJAJO
V NEPOSREDEN STIK Z MLADIMI 30

SKLEP 33

O PROJEKTU TRIALOG 34

UVOD

Priporočila, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, so oblikovana na podlagi posvetovanj z različnimi deležniki, ki smo jih izvedli na Mestni občini Ptuj. Tako smo zajeli štiri različne nivoje sogovornikov: državni nivo, regionalni nivo, nivo mladinskih delavcev ter organizacij in nivo mladih.

Priročnik je sestavljen iz dveh temeljnih delov. V prvem delu so predstavljena priporočila v obliki povedi, ki jim sledi kratka razlaga vsebine. Drugi del predstavljajo akcijski načrti, pripravljeni za nekaj sklopov sistemskih deležnikov.

Priporočila smo želeli oblikovati kar se da praktično, s čimer bi političnim odločevalcem in drugim deležnikom omogočili lažje razumevanje potreb mladih, hkrati pa bi upoštevali njihovo samostojnost. Zavedamo se, da imajo različni deležniki precej ustaljena procesna pravila in načine odločanja, ki onemogočajo kakršnokoli prejudikacijo končnih oblik rešitev. Priročnik zato želi biti obenem spodbuda in navdih za iskanje čim bolj optimalnih rešitev glede na obstoječe stanje ter potrebe mladih in sposobnosti družbe na različnih nivojih, da te potrebe naslovi.

Nabor priporočil ni končen, nastajal je med projektom in ob srečevanjih z različnimi deležniki ter mladimi, v pogovorih na različnih nivojih in v različnih oblikah, tako formalnih kot neformalnih. Zahvala velja zato vsem, ki so se nam v teku projekta prepletle poti. Hkrati pa so priporočila tudi zaveza in odraz želje po aktivnem sodelovanju mladih na različnih nivojih družbe. Vse politične odločevalce zato spodbujamo, da v mladih vidijo ne zgolj uporabnike, pač pa v prvi vrsti sodelavce na poti izboljševanja konkretnih okolij, ki si jih delijo.

A) PRIPOROČILA

Svet, v katerem živimo, se zelo hitro spreminja, ne le v tehnološkem, ampak tudi v družbenem in socialnem smislu. Načini komuniciranja in druženja so se v zadnjih dvajsetih letih spremenili koreniteje kot morda prej v več sto letih. Mladi, rojeni v teh zadnjih dvajsetih letih, imajo zato zelo drugačne načine medsebojne interakcije, kot so jih imele prejšnje generacije. Pri tem ne smemo spregledati nekaterih dejavnikov tveganja, ki lahko določene skupine mladostnikov potisnejo v stisko. Ti dejavniki so del sistema, so načini, kako delujejo naš trg dela, sistem zaposlovanja, izobraževanja, družbena pričakovanja in vrednostni sistem, po katerem je uspeh primarno monetarno-materialne narave. Pri mlajših mladostnikih so zelo pomembna tudi pričakovanja in pritiski najbližje okolice, staršev, sorodnikov. Poseben vpliv imajo pri tej populaciji tudi vrstniki.

Digitalizacija družbe ima svoje prednosti in slabosti. Čeprav omogoča hitro izmenjevanje informacij, deljenje mnenj, dostopnost, je lahko z vidika duševnega zdravja tudi težavna. Nekateri_e strokovnjaki_nje opozarjajo na odtujenost, slabo socialno mrežo med mladimi, ki svoja prijateljstva živijo pretežno v digitalnem okolju. Prijateljstva so veliko bolj površinska in manj stabilna in v kriznih situacijah ne zagotavljajo dovolj trdne opore. Čeprav se tudi na področju svetovalnega dela v duševnem zdravju pojavljajo oblike, ki izkoriščajo prednosti sodobnih tehnologij, je za svetovalno delo nenadomestljiv živ, konkreten fizični stik med svetovancem in terapevtom. Pojavljajo se tudi nove oblike terapij, npr. vizualne terapije preko orodij, ki izkoriščajo sposobnosti umetne inteligence.

Tovrstne nove pristope je treba še posebej budno spremljati, saj se zdi, da ne predstavljajo zgolj širitve nabora pomoči in njene dostopnosti, pač pa lahko vodijo do še večje odtujenosti. Tehnološkega napredka seveda ne moremo ustaviti, moramo pa natančno spremljati in presojsati njegov vpliv, tako v pozitivni kot v negativni smeri, na odnose in medsebojno razumevanje v družbi kot skupnosti in na ravni vsakega posameznika.

SPLOŠNA PRIPOROČILA

1. Aktivna participacija mladih na vseh nivojih družbenega življenja

Demokracijo moremo primerjati tkanini, ki jo tkejo vsi posamezniki_ce, vključeni_e v neko entiteto. Mladi so torej aktivni soustvarjalci družbenega življenja na vseh nivojih, ne le pasivni izvrševalci ali poustvarjalci idej, ki so si jih zamislili drugi odrasli. Pri tem je potrebno posebno pozornost posvetiti dejstvu, da se vsi mladi ali celo pretežna večina ne udelejuje preko predstavniskega sistema, npr. v okviru mladinskih svetov ali študentskih organizacij, ki združujejo morda le peščico politično aktivnejših posameznikov. Zato preverjanje stališč mladih o določenih politikah ne sme sloneti zgolj na posvetovanju s temi organizacijami. Mlade je potrebno vključevati že na ravni idejnih zasnutkov sprememb, ne le kot zainteresirano javnost, ko so rešitve že v fazi potrjevanja predpisov ali zakonodaje.

2. Intersekcijskost področij duševnega zdravja, nasilnega vedenja in družbene aktivacije z drugimi vidiki socialnoekonomskega polja

Pristopi k reševanju težav na področju duševnega zdravja morajo biti zaradi večplastnosti povodov ali vzrokov načrtovani čim bolj celostno. Delujoči trg dela, kjer lahko posameznik_ca poišče, zamenja službo ali napreduje v njej glede na znanja ter kompetence in ne na podlagi drugih osebnih okoliščin (spol, etnična ali verska pripadnost, sorodstvene vezi ...), je bistvenega pomena za vse, toliko bolj za skupino mladih, ki šele začenjajo svojo karierno pot. Dostopnost bivalnih enot je ključna za načrtovanje samostojne prihodnosti ob urejenem in dostopnem zdravstvenem sistemu, splošni infrastrukturi (ne zgolj cestnih in železniških povezavah, tudi infrastrukturi, ki podpira sodobne ITK-tehnologije, in tisti, ki omogoča kvalitetno preživljanje prostega čas ter možnost zabave) in naravnem okolju, ki s svojo pestro raznovrstnostjo omogoča oddih in pridelovanje hrane. Naslavljanje tematik duševnega zdravja mora biti zato čim bolj razpršeno po vsem spektru različnih politik.

ŠOLSTVO IN VZGOJA

3. Celovita prenova programov in kurikuluma po celotni izobraževalni vertikali

Osnovni namen vzgoje in izobraževanja je opremiti človeka za samostojno življenje in delovanje v družbi. Zato je potrebno prenesti poudarek (prilagojeno stopnji in programu) na neobhodno potrebna znanja, pri čemer je treba dovolj časa nameniti utrjevanju osnov, na katerih lahko gradimo. Določena znanja se vse bolj prenašajo na nižje stopnje, pri čemer se izgublja čas za utrjevanje osnov, katerih pomanjkanje se potem pozna na različnih nivojih. Prav tako je treba stremeti k uravnoteženju predmetov s področij naravoslovja, družboslovja in humanistike, ker samo njihov preplet omogoča oblikovanje resnično humane človeške družbe in daje orodja za kvalitativne premisleke situacij, v katerih se znajdejo posamezniki_ce in skupine, in tehničnih rešitev, katerih razvoj je vse hitrejši. Ob znanju je potrebno več pozornosti nameniti tudi potrebnim praktičnim veščinam in usposabljanju, ki ga lahko udeleženci vadijo v varnem prostoru vzgojno-izobraževalnega sistema.

4. Vsebine duševnega zdravja, nenasilne komunikacije in družbenega sodelovanja je potrebno gojiti že v osnovni šoli

Projekt je zastavljen za mlade po 15. letu starosti, a se z navedenimi področji srečujejo že otroci. Tako je treba naštetih vsebine načrtno in kontinuirano vključiti v osnovnošolski sistem, v vsak razred. Ta permanentnost bo predstavljala najboljši sistem preventivnega dela in bo dajala rezultate v kasnejših obdobjih. Vsebine morajo biti obvezne tudi za tiste otroke, ki jih starši šolajo na domu.

5. V vse programe srednješolskega izobraževanja se uvede dodaten predmet ali poseben nabor ur, namenjen vsebinam duševnega zdravja, promociji nenasilja in družbene aktivacije

V srednjih šolah je malo vsebin, ki bi se dotikale duševnega zdravja in preprečevanja nasilja, npr. v smeri asertivne komunikacije. Večinoma so take vsebine prepuščene dodatnim programom ali obveznim izbirnim vsebinam. Nekoliko na boljšem so programi, ki imajo v svojem učnem načrtu predmet s področja psihologije, a je tudi tam konkretnim težavam duševnega zdravja namenjenega malo prostora.

Dodaten predmet ne sme biti zastavljen zgolj teoretično, pač pa mora biti dopolnjen z veliko praktičnimi primeri in delavnicami, kjer lahko udeleženci sami izkusijo določene tehnike in se urijo v veščinah. Novi predmet povezuje pridobivanje mehkih veščin (npr. komunikacijskih), vključuje nekatere osnovne politične tematike (npr. aktivno državljanstvo), funkcionalne upravne vsebine pa

tudi druga področja, kot sta duševno zdravje in nenasilje. Za ta predmet je potrebno zagotoviti ustrezen kader, tako po usposobljenosti kakor po številu.

Novi predmet ne sme biti dodatna šolska obremenitev!

Ure za novi predmet se poiščejo s prerazporeditvami znotraj nabora ur drugih predmetov, zlasti tistih, ki jim je odrejeno večje število ur pouka in se njihove vsebine prilagodijo v okviru priporočila št. 3. Dodatna obremenitev je nepotrebna in bi bila protiproduktivna.

6. V srednje šole se vključijo vsebine s področja partnerskih odnosov

Mlade zlasti pestijo težave v partnerskih odnosih, saj mladostniki že zgodaj stopajo vanje. Osebne stiske ob učnih težavah in domačem okolju pogosto izvirajo s tega področja in se redko naslavlja, s kopičenjem pa se osnovno duševno zdravje slabša. Zato se v okviru predlaganega predmeta (ali izven njega) v šolski načrt srednjih šol vključijo tematike s področja partnerskih odnosov. Pomembna vidika partnerskih razmerij sta komunikacija in vzgoja za senzibilnost, ki presega zgolj omenjena razmerja in se širi na senzibilnost do družbe in naravnega okolja.

7. Zagotoviti zadostno število usposobljenega kadra za predlagani predmet

Predlagani predmet mora pokrivati zelo širok spekter znanj, za katera pa ne usposablja nobena aktualna študijska smer. Izvajalci_ke bi morali ob znanju obvladati zadostno mero veščin in imeti življenjske izkušnje. Kader je zato potrebno iskati na interdisciplinarnih humanističnih področjih in pri posameznikih_cah, ki so ob tem svoje izkušnje in veščine nabrali izven vzgojno-izobraževalnega sistema. Za zaposlitve je potrebno zagotoviti dodatna finančna sredstva, vendar najbrž ne veliko večjih od obstoječih, ker bi predmetne ure pridobili s prerazporeditvami. Zaradi bolj opolnomočenih mladih, ki dovolj zgodaj poiščejo pomoč in tako preprečijo dodatne zaplete, se obetajo prihranki na zdravstvenem področju, na področjih družbene participacije ter večje funkcionalne pismenosti prebivalstva.

8. Povečati število kadra v šolskih svetovalnih službah

Svetovalne službe se ob povečevanju strokovnega dela in njegove zahtevnosti srečujejo predvsem s pomanjkanjem kadrov. Ob drugih nalogah, ki jih opravljajo, trpi strokovno delo, obenem pa je to sila raznolika, zato bi potrebovali interdisciplinarni tim, da bi lahko naslovili potrebe dijakov_inj. Spremenjene okoliščine zahtevajo ponovni premislek o normativih na področju srednjega (in osnovnega) šolstva.

9. Uvesti obvezno svetovalno službo na področju terciarnega izobraževanja

Nekatere organizacijske enote na področju terciarnega izobraževanja so uvedle možnost brezplačnega svetovanja, kar se je izkazalo za dobrodošlo za študentsko populacijo. Brezplačno dostopno svetovanje v okviru izobraževalne institucije ne le olajša dostopnost pomoči, temveč tudi spodbudi uporabnika k zgodnji naslovitvi težav, zlasti ob upoštevanju dodatnih rešitev, ki so opredeljene v nekaterih naslednjih točkah. Finance se zagotovijo za vse inštitucije, javne in zasebne, iz državnega proračuna.

10. Ustanovitev regionalnih šolskih svetovalnih centrov

Alternativa predlogu št. 8 je ustanovitev šolskih svetovalnih centrov. Ti bi združevali specialiste_ke s področja šolskega svetovalnega dela, ki bi bili s svojimi specialnostmi podpora svetovalnim delavcem_kam po šolah. Svetovalni delavci_ke iz centra bi opravljali zahtevnejše oblike svetovalnega dela, tako skupinskega kot individualnega, obenem pa bi imeli formalizirane protokole zagotovljene pomoči tudi s strani centrov za duševno zdravje in drugih institucij, npr. policije in centrov za socialno delo. Svetovalnim službam po šolah bi bili na razpolago za pomoč tako s konzultacijami kot neposredno pri konkretnem delu. Obenem bi centri prevzeli tudi del obveznosti permanentnega izobraževanja in izpopolnjevanja ter skrbeli za izmenjavo dobrih praks in drugih vsebin s področij šolske svetovalne službe ali pa izvajali preventivne akcije v svojih geografskih okoljih.

11. Tematike duševnega zdravja se uvrstijo na letna srečanja za učitelje in profesorje za vsa predmetna področja

Zavod RS za šolstvo organizira letna usposabljanja za različne profile delavk_cev v vzgoji in izobraževanju. Gre za pedagoški kader, ki je dnevno v stiku z učenci_kami in dijaki_njami, zato tudi najlažje zazna odklone od siceršnjega vedenja ali druge znake, ki bi lahko nakazovali neko obliko težav. Vse pedagoške delavce_ke je treba opremiti z znanji in veščinami, da bodo lahko opora udeležencem_kam vzgojno-izobraževalnega procesa. Vsak pedagoški_a delavec_ka oz. drug_a zaposleni_a je lahko pomemben_na za konkretnega učenca_ko ali dijaka_injo. Za skupinsko naslavljanje problematik s tega področja se uporabi najosnovnejša metoda pogovora, ki se vpelje v pedagoško uro po potrebi. K temu pripomore uresničitev priporočila iz 3. točke.

12. Dosledno uveljaviti možnost prijave na svetovanje preko družbenih omrežij ali e-asistenta

Vidik anonimnosti in izogibanja stigme sovrstnikov je za mlade zelo pomemben. Da bi mu čimbolj sledili, predlagamo dosledno uveljavitev možnosti prijave na termin pri šolski svetovalni službi preko računa na družbenem omrežju ali neposredno iz e-asistenta. Pogovori naj se izvajajo med urami pouka tako, da se dijak_inja čimbolj izogne možnosti srečanja z drugimi dijaki_njami in je tako zagotovljena večja mera diskretnosti. V okviru e-asistenta se za dogovorjeno uro svetovanja onemogoči vpis v seznam manjkajočih, ki ga izvede svetovalni_a delavec_ka.

13. Možnost gostujoče_ga strokovnjakinje_a ali svetovalne_ga delavke_ca

Svetovalnim delavcem_kam na domači šoli mladi manj zaupajo, ker jih vsak dan videvajo in je poznavanje obojestransko. Lažje svoje težave zaupajo nekemu, ki ga ne poznajo oz. ne videvajo vsak dan. Zato predlagamo uvedbo gostujočih strokovnjakov_inj ali šolskih svetovalnih delavk_cev. Pri tem bi uvedli možnost začasne izmenjave med šolami na določenem območju in v povezavi s priporočilom št. 10 iz regionalnega centra. Možnost se uvede nekajkrat letno glede na potrebe in želje konkretne šolske skupnosti. Metode dela se prilagodijo želji posameznih uporabnikov_ic – v živo v šolskem okolju ali pa v povezavi s priporočilom št. 14.

14. Svetovanje na daljavo

Ena izmed oblik svetovalnega dela, ki jo zaradi ohranjanja anonimnosti in izogibanja stigmati vidijo mladi kot alternativno rešitev, je svetovanje na daljavo. Taka svetovanja so zaživila že v času pandemije (na Ptuj npr. Insta po#moč). Svetovanje na daljavo dopolnjuje možnosti anonimne obravnave, ki jo ponujata Tom telefon in Zaupni telefon Samarijan, vendar tako, da ga opravijo šolske svetovalne službe kot izvedbo priporočil št. 12 in 13.

15. Uvedba obveznega predmeta s tematiko duševnega zdravja za udeležence_ke študijskih programov pedagoških smeri

V nabor obveznih predmetov vseh pedagoških smeri študija se doda poseben predmet s tematiko duševnega zdravja, pri katerem je poudarek na prepoznavanju stisk in na osnovah svetovalnega dela z njegovimi tehnikami. Poseben poudarek je na hitro izvedljivih metodah skupinske dinamike, s katerimi se naslavlja tako duševno zdravje kot nenasilje. S tem se bodoče učitelje_ice opremi z osnovnimi znanji in veščinami, ki jih bodo lahko uporabili v učilnicah.

16. Uvedba posebnega predmeta s tematiko duševnega zdravja za udeležence_ke pedagoško-andragoškega izobraževanja

Vsi diplomanti_ke, ki v okviru svojega izobraževanja niso imeli pedagoških vsebin, morajo za opravljanje pedagoškega poklica opraviti pedagoško-andragoško doizobraževanje oz. izpopolnjevanje. V program izobraževanja se vključi poseben predmet, ki bo obravnaval tematiko duševnega zdravja in nenasilja kakor v okviru drugih pedagoških smeri. Diplomantom_kam programov, ki so povezani s psihologijo in svetovanjem, se lahko obveznosti pri predmetu delno ali v celoti priznajo, odvisno od prekrivanja programov.

17. Uvedba izbirnega predmeta s tematiko duševnega zdravja za vse študijske smeri

Študenti_tke imajo možnost izbire in pridobivanja določenega števila kreditnih točk v okviru drugih študijskih programov. Študirajočim vseh smeri se ponudi izbirni predmet s področja duševnega zdravja, ki sloni na povezavi teorije in povsem praktičnih primerov ter tehnik za njegovo izboljšanje. Predmeti se organizirajo v okviru fakultet, ki že ponujajo podobne vsebine, študentom_kam pa se izbira predmeta posebej priporoči.

18. Prenova študijskih programov v smeri večjega vključevanja praktičnih vsebin

Ob vstopanju na trg dela se mladi in njihovi zaposlovalci večkrat srečajo s težavami, ki se odražajo na različnih ravneh življenja. Po dobrih praksah iz tujine predlagamo prenovno študijskih programov na način, da se vanje načrtno vključi sodelovanje s konkretnimi zaposlovalci s posameznega področja. Ta del študija naj poteka v konkretnih organizacijah, ki so na »trgu«, ne glede na ustanovitelje in način delovanja. V takih varovanih okoljih nato prihaja do neposrednega preverjanja možnosti prenosa naučene teorije v prakso. V teh okoljih pridobijo udeleženci_ke študijskega procesa bolj realno podobo delovnih nalog, pa tudi prve zavrnitve, s tem pa pridobivajo višjo stopnjo rezilientnosti na težave, ki se lahko pojavijo ob vstopu v realno delovno okolje. Obenem pa to omogoča tudi organizacijam, da ohranjajo neposreden stik z akademsko sfero in oblikujejo različne oblike sodelovanja z mladimi, ki lahko v njihovem okviru razvijajo svoje ideje – od raziskovalnih do aplikativnih.

MLADINSKO DELO

Mladinske organizacije in mladinsko delo sta izjemnega pomena zlasti za preventivno delovanje na področju duševnega zdravja in aktivacije mladih. Tesni osebni odnosi med mladinskimi delavci_kami in mladimi pripomorejo k temu, da se jim mladi hitreje zupajo. Ker se v mladinskem delu uporabljajo neformalne oblike pridobivanja znanja in izkušenj, je delo tudi lažje prilagoditi potrebam konkretne skupine. Mladinski_e delavci_ke so ključni pri prepoznavanju osebnih in duševnih stisk ter usmerjanju mladih do ustreznih virov pomoči.

19. Prenoviti program NPK mladinski delavec

Kandidati za pridobitev poklicne kvalifikacije v toku svojega izobraževanja pridobijo vsaj osnovno znanje o področjih duševnega zdravja (prepoznavanje različnih oblik stisk, njihovo razločevanje, prakse samopomoči, zdrav življenjski slog, napotovanja k ustreznim specialistom) in preprečevanja nasilja (asertivna komunikacija, oblike med-

vrstniškega nasilja, sodobne – prikrite oblike medvrstniškega nasilja). Ob znanju se prihodnji mladinski_e delavci_ke opremijo tudi z veščinami na omenjenih področjih in to preko oblik praktičnega usposabljanja, npr. delavnice, praksa v mladinskem centru, pri psihoterapevtu, v zdravstveni ustanovi ...

20. Obvezna supervizija za mladinske delavce_ke

Obstajajo programi supervizije, npr. za vodje mladinskih centrov oz. direktorje_ice ter druge mladinske delavce_ke. Vsi ti programi so plačljivi, pomanjkanje denarja v mladinskih centrih pa je vzrok za nenapotovanje zaposlenih v te programe. Ker gre za nujno potrebno storitev za dobrobit mladinske_ga delavke_ca in njenega/njegovega dela, mora ustanovitelj centra zagotoviti tudi finančna sredstva za supervizijo vsakega zaposlenega mladinskega_ke delavca_ke v centru, ki dela neposredno z uporabniki_cami.

21. Preventivno delo na področju duševnega zdravja mladinskih delavcev se financira iz državnega proračuna

Urad RS za mladino zagotovi znotraj svojega finančnega okvira in/ali v sodelovanju s kohezijskimi skladi sredstva za izvajanje preventivnih programov za mladinske delavce_ke na področju duševnega zdravja. Večji mladinski centri, ki imajo v svoji sestavi strokovnjake_inje s področja duševnega zdravja, bi najlažje zagotavljali strokovno podporo drugim mladinskim centrom in njihovim zaposlenim, saj zelo dobro poznajo stiske, v katere prihajajo mladinski_e delavci_ke pri svojem delu. Ob neuresničenju priporočila št. 20 je to še posebej pomembno.

22. Financiranje plač izkušenih mladinskih delavcev_k iz državnega proračuna

Ustanovitelji mladinskih centrov so navadno lokalne skupnosti ali pravne osebe zasebnega prava. Zaradi kontinuiranosti dela, velike fluktuacije mladinskih delavcev_k, ki je po večini posledica precej nizkih izhodiščnih plač in po drugi strani zelo zahtevnega dela, je treba zagotoviti trajno financiranje osnovnih plač vsaj usposobljenih in izkušenih mladinskih delavcev_k iz državnega proračuna. Tovrstno financiranje je lahko pogojeno z obveznimi letnimi izobraževanji in pa z izvedbo določenega obsega preventivnega dela na področju duševnega zdravja, preprečevanja nasilja in aktivacije mladih v neki geografski enoti.

23. Redna letna usposabljanja mladinskih delavcev_k za vsebine s področja duševnega zdravja, preprečevanja nasilja in aktivacije mladih

Permanentno izobraževanje in usposabljanje ter spoznavanje novih tehnik in metod je koristno za vsak profil delavca_ke, zlasti še na področjih vzgoje in (neformalnega) izobraževanja. Mladinski_e delavci_ke so zavezani opraviti letna izobraževanja z delavnicami najmanj v obsegu 10 ur letno iz omenjenih treh tematskih področij. Finance za izobraževanja zagotovi ustanovitelj mladinskega centra.

24. Projektno delo je dopolnitev osnovnega poslanstva in ne vir financiranja rednega dela

Projektno financiranje je v osnovi namenjeno preizkušanju pilotnih rešitev in naslavljanju akutnih problemov. Zato naj bodo projekti dopolnitev in obogatitev osnovne dejavnosti mladinskih centrov, ne pa pretežni finančni vir za njihovo delovanje. S projekti naj se preizkušajo inovativni prijemi, poskusi adaptacije dobrih praks iz tujine v prostor naše države ali naslavljanje izpostavljenih problemov v sredini, v kateri delujejo. Zlasti manjši mladinski centri so lahko ujetniki začaranega kroga nuje po pridobivanju projektov in izogrevanja ob hkratnem zmanjševanju obsega osnovnega dela, za katero so usposobljeni.

25. Ustanavljanje formalnih konzorcijev z drugimi strokovnimi institucijami

Ponovno se omogoči in načrtno spodbuja organiziranje formalnih konzorcijev, ki povezujejo mladinske in strokovne organizacije s področja duševnega zdravja (centri za duševno zdravje, centri šolske svetovalne službe, predlagani v 10. točki priporočil, policija, centri za socialno delo, Zavod RS za zaposlovanje) in preprečevanja nasilja na širši regionalni ravni. Formalizirano sodelovanje bo omogočilo lažji prenos in dopolnjevanje strokovnega znanja posameznih deležnikov ter izmenjavo informacij, relevantnih za neko geografsko okolje.

Takim konzorcijem se omogoči kandidiranje na različnih projektih razpisih, kar je sedaj onemogočeno nekaterim organizacijam s področja javnega prava. S takim načinom financiranja omogočamo, da te organizacije pridobivajo dodatna sredstva, ki jih v okviru

rednih finančnih prerazporeditev ne morejo pridobiti. Projektna sredstva omogočajo hitro naslavljanje akutnih težav v konkretnem okolju.

26. Urad RS za mladino prevzame koordinacijo preventivnih akcij na državnem nivoju

Koordinacija preventivnih akcij za področje duševnega zdravja in nenasilja se izvaja z nivoja Urada RS za mladino. Urad je nosilec krovnega akcijskega načrta in izdelave osnovnih smernic ter meril, pripravi tudi potrebna promocijska gradiva.

S tem se omogoči bolj usklajeno, ciljno in kontinuirano naslavljanje tematik duševnega zdravja, nenasilja in aktivacije mladih na območju celotne države. V neposredno izvedbo se vključijo konzorciji iz 25. točke teh priporočil in mladinski centri. V pripravo akcij se ob naštetih vključijo predstavniki ministrstev, pristojnih za področje šolstva in vzgoje, dela in sociale, zdravja ter notranjih zadev, prav tako pa tudi organi v sestavi, kot so policija, centri za socialno delo in Nacionalni inštitut za javno zdravje, Mladinski svet Slovenije in mreže mladinskih centrov kakor tudi posamezni mladinski centri. Organizacije na lokalni ravni se v okviru konzorcija dogovorijo za neposredne izpeljave ozaveščevalnih akcij, ki naj bodo prilagojene posameznemu konkretnemu okolju, pri čemer lahko v sodelovanje pritegnejo tudi organizacije, ki niso članice formalnih konzorcijev, npr. lokalne skupnosti, organizacije na lokalnem nivoju in društva. Namen tovrstnega pristopa je izkoristiti vse obstoječe formalne in neformalne poti za širjenje zavesti o pomenu tematik duševnega zdravja, s čimer se dosegajo multiplikativni učinki.

27. Lokalne skupnosti se z avtobusnimi prevozniki dogovorijo za večjo povezljivost ob dogodkih za mlade

Podravje je geografsko zelo razpršeno, čemur sledi tudi razpršenost poselitve. Med najpogostejšimi vzroki za smrti mladih so prometne nesreče, pogosto v povezavi z neprilagojeno hitrostjo in uživanjem alkohola. Iz tega razloga je ob večjih prireditvah v urbanih centrih, kjer se ponavadi dogajajo večji dogodki za mlade (npr. koncerti, zabave), potrebno organizirati skupne prevoze v središče in nazaj domov. S tem zagotovimo varno pot na dogodek, saj je iluzorno pričakovati, da se ob ponudbi alkohol ne bo konzumiral. Zagotavljanje varnih prevozov spodbuja tudi družbeno odgovornost mladih, zlasti za področje varne vožnje.

Prevozi se organizirajo priložnostno, tudi s pomočjo rezervacij, ki se zbirajo pred dogodkom. Lokalna skupnost se z avtobusnimi prevozniki dogovori za termine in poskrbi za delno finančno kritje takih prevozov.

Alternativa predlagani rešitvi so organizirani individualni prevozi in druge aktivnosti, ki jih na področju prometa, trajnostne mobilnosti, alkohola, športa in invalidnosti razvija in izvaja Zavod Vozim (<https://www.vozim.si/>).

28. Promocija in izvajanje brezalkoholnih zabav

Med mladimi v Evropi in drugje po svetu se širi trend zabav brez alkohola (*Sober Party*). Ne gre zgolj za uporabo brezalkoholnih pijač, ki so na voljo, ob tem se razvijajo tudi novi pristopi k mešanju pijač, ki ne vsebujejo alkohola, s poudarki na naravnih okusih (brezalkoholni koktajli). V povezavi z lokalnimi pridelavami različnih sokov in

ekstraktov je to priložnost tudi za lokalno gospodarstvo in kmetijstvo ter morda tržna niša za mlade prevzemnike kmetij. Organizatorji_ice zabav v sklopu mladinskega dela naj trend vpeljujejo na zabave, ki jih organizirajo.

29. Vzpostavitev in vodenje baz kontaktov z mladimi na ravni lokalnih skupnosti ter oblikovanje neformalne svetovalne skupine za mladinska vprašanja

Ob nujnosti večje participacije mladih se v povezavi s 1. točko teh priporočil na ravni lokalnih skupnosti oblikuje in vodi seznam vplivnih mladih, ki predstavljajo stalno posvetovalno telo. Na seznam se mladi uvrstijo s posebno izjavo, s katero dovolijo uvrstitev na takšen seznam in vodenje osebnih ter kontaktnih podatkov za namene spodbujanja participacije mladih. Seznam se oblikuje na ravni lokalne skupnosti, ki pa lahko njegovo vodenje poveri tudi mladinskemu centru. Pri tem se zasledujejo različne stratifikacije in segmentacije skupin mladih in njihovih neformalnih ali formalnih mrež ter načinov udejstvovanja: od starostnih, socialnih, etničnih, verskih, spolnih, družbenospolnih, humanitarnih ... V takšno posvetovalno telo so vabljeni mladi, ki jih določeno število vrstnikov_c prepozna kot relevantne zastopnike_ce njihovih interesov. S posvetovalno skupino se organi lokalnih skupnosti srečajo vsaj enkrat letno, da se medsebojno seznanijo z načrti za naslednje obdobje, skupaj oblikujejo prioriteto/a področje/a mladinske politike v lokalni skupnosti za naslednje obdobje, iščejo sinergije pri načrtovanih dogodkih, prvenstveno namenjenih mladim ...

Podobno nalogo posvetovalnega telesa imajo mladinski sveti lokalnih skupnosti, vendar vse lokalne skupnosti takšnih organov nimajo vzpostavljenih ali pa ne delujejo. Sveti se velikokrat oblikujejo tudi na podlagi politične opredelitve, ki pa ni edina možna segmentacija mladih.

ZDRAVJE

30. V obvezne sistematske preglede se na vseh nivojih vključi tudi razgovor s področja duševnega zdravja

Obvezni sistematski pregledi (v srednjih šolah, na fakultetah, ob opravljanju študentskega dela in ob/med zaposlitvijo) se dopolnijo tako, da se vanje vključijo razgovori za področje duševnega zdravja. Ustrezno usposobljeni_a zdravstveni_a delavec_ka po tem razgovoru presodi, ali so težave take narave, da bi zahtevale nadaljnjo obravnavo pri specialistih, ali pa se dajo rešiti zgolj s priporočili in napotitvami na druge programe. Če ni mogoče zagotoviti ustrezno usposobljene_ga zdravstvene_ga delavke_ca, se vključijo vsaj ustrezni presejalni, standardizirani, znanstveno utemeljeni in evalvirani vprašalniki, ki jih nato obdelajo ustrezno usposobljene_i zdravstvene_i delavke_ci in podajo svoje mnenje.

31. Na področju srednjega šolstva se uvedejo redni letni sistematski pregledi za področje duševnega zdravja

Sistematski pregledi v srednjih šolah se izvajajo na daljši časovni interval, po drugi strani pa se lahko težave s področja duševnega

zdravja kopičijo hitro, zato se preventivni razgovori za področje duševnega zdravja organizirajo na letni ravni v okviru zdravstvene dejavnosti. Finance za opravljeno storitev zagotovi državni proračun. Razgovori se lahko nadomestijo z ustreznimi drugimi standardnimi presejalnimi metodami, vendar tako, da se osebni razgovor s specialistom_ko opravi vsaj vsako drugo leto.

32. Uvedejo se redni letni sistematski pregledi za področje duševnega zdravja za študentsko populacijo

Študentska populacija je dolžna opraviti zgolj sistematski pregled na začetku študija na prvi stopnji in ob vstopu na drugo stopnjo študija. Brezplačni pregled je dostopen samo pod pogojem, da ob vpisu študent še ni dopolnil 26 let. Ne glede na to določilo se uvede dodatna obveznost letnih pregledov oz. razgovorov pri usposobljenem_i zdravstvenem_i delavcu_ki s področja duševnega zdravja. Razgovori se lahko nadomestijo z ustreznimi drugimi standardnimi presejalnimi metodami, vendar tako, da se osebni razgovor s specialistom_ko opravi vsaj enkrat v času študija na posamezni stopnji. Finance za opravljeno storitev zagotovi državni proračun, pri čemer so zavezanci za pregled vsi, ki so vključeni v študijski proces na prvi in drugi stopnji študija, neglede na njihovo starost, razen tistih, ki so v rednem delovnem razmerju in so preventivnih pregledov deležni v okviru medicine dela.

33. Obvezni sistematski pregledi delavk_cev se dopolnijo s presejalnimi vsebinami s področja duševnega zdravja

Obvezni zdravniški pregledi pri specialistih_kah medicine dela se dopolnijo s presejalnimi programi s področja duševnega zdravja. Primarno se presejalni testi izvedejo kot razgovor s specialistom_ko duševnega zdravja, podrejena možnost je s standardiziranim znanstveno utemeljenim in evalviranim vprašalnikom, ki ga nato pregleda in poda mnenje ustrezno usposobljen_a zdravstveni_a delavec_ka. Taka dopolnitev je v pomoč za zgodnje odkrivanje in preprečevanje hujših oblik težav na področju duševnega zdravja, ki ob osebni vplivajo tudi na poklicno področje.

V skladu z Nacionalnim programom duševnega zdravja se dopolnijo ali pripravijo protokoli za posamezne odkrite težave ali izražene stiske, ki omogočajo hiter začetek reševanja težav, s čimer pa tudi razbremenijo posameznika_co in izbrane osebne zdravnike_ce iskanja primernih rešitev nastale situacije in se preprečuje povečanje škode za duševno zdravje obravnavane osebe.

Za izboljšanje duševnega zdravja se izdajo navodila za delodajalca, da se ustrezno prilagodijo delovni pogoji in obremenitve. Njihovo izvedbo na ponavljajoča se krajša časovna obdobja nadzirajo pristojne inšpekcijske službe.

34. Kritje pravice do psihoterapije iz obveznega zdravstvenega zavarovanja

Pravice iz zdravstvenega zavarovanja se dopolnijo tako, da se v breme zdravstve-

nega zavarovanja upoštevajo stroški psihoterapij, ki jih posameznik potrebuje za izboljšanje duševnega zdravja. Do drugačne celostne ureditve področja so upravičenci_ke do financiranja iz tega naslova mladi do dopolnjenega 29. leta starosti. O potrebnosti terapij odloči pristojni_a zdravnik_ca psihiatrične stroke.

35. Zakonsko se uredi področje psihoterapije

Nemudoma se zakonsko uredi in regulira področje psihoterapije. Določijo se minimalni standardi za izvajalce_ke, vključno z njihovim ustreznim strokovnim spremljanjem in redno evalvacijo usposobljenosti. Evalvacije naj bodo obvezne za vse izvajalce_ke in se opravljajo najmanj na štiri leta. Evalvacije zajemajo celostno preverbo psihofizične sposobnosti za nadaljnje opravljanje poklica. Licence se izdajajo zgolj za določen čas, do naslednje evalvacije.

36. Razpišejo se dodatna mesta za specializacije s področja klinične psihologije in za pripravništva iz psihologije

V preteklosti je pristojno ministrstvo že povečalo število mest razpisanih pripravništev in specializacij, a priporočamo, da se število dodatno korigira navzgor. Kroničnega pomanjkanja specialistov_k ni moč nadomestiti čez noč, zato se z načrtnim začasnim zvečanjem števila razpisanih mest omogoči hitrejšo približevanje potrebam po teh profilih. Ob doseženem načrtovanem zadovoljivem številu strokovnjakov_inj se razpisana mesta prilagodijo redni (ne)načrtovani fluktuaciji.

PRAVOSODJE IN SPLOŠNA VARNOST

Mladi se lahko znajdejo pred sodišči v štirih različnih vlogah: kot žrtve ali priče kaznivih dejanj, kot povzročitelji_ce kaznivih dejanj (npr. medvrstniško nasilje, ki je v porastu zlasti na spletu), kot udeleženci_ke v postopkih zaščite (npr. odvzemi iz neustreznega okolja in namestitve v varna okolja) ali v postopkih razvez staršev/rejnikov. V okviru pravosodnega sistema uživajo mladi do 18. leta starosti posebno varstvo in prilagojeno obravnavo, po doseženi pravni polnoletnosti pa veljajo za enakopravne člane družbe, razen, če njihov drugačni status ne izvira iz drugega naslova in jim je pravna sposobnost odvzeta. V okviru prizadevanj za otrokom bolj prijazno pravosodje je bila po modelu *Barnahus* vzpostavljena »Hiša za otroke«. V njenem okviru se otrokom oz. mladim do 18. leta starosti omogoča enkratna izpoved v posebnih pogojih, kjer ne prihajajo v stik z nasprotno stranko v postopku. Prav tako lahko po zaslišanju pridobijo psihosocialno pomoč vsaj za obdobje 6 mesecev, ki se lahko po potrebi podaljša. Posnetki pričanja, pridobljeni na tak način, veljajo tudi v civilnih postopkih.

37. Posebna procesna obravnavava se zagotovi za mlade žrtve in priče v kazenskih postopkih do dopolnjenega 26. leta starosti

Zakonodaja se spremeni tako, da se posebna procesna obravnavava zagotovi za mlade žrtve in priče v kazenskih postopkih do dopolnjenega 26. leta starosti.³ Obravnavava se oblikuje po vzoru obstoječe za otroke in mlade do 18. leta starosti, ki omogoča enkratno izpoved in možnost psihosocialnega spremljanja po pričanju. S takim pristopom se varujejo zlasti mladi, ki bi jim ponavljanje pričevanj in zaslišanj lahko povzročilo dodatna travmatična doživetja.

³ Meja 26 let je npr. postavljena v Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju za možnost zavarovanja kot družinskega člana.

38. Vzpostavi se diagnostični center za mladostnike

Zakon o kazenskem postopku⁴ v 471. členu govori o diagnostičnem centru, kamor sme sodnik_ce namestiti mladoletnika_co, ki je storil_a kaznivo dejanje, v teku pripravljalnega postopka. V diagnostičnem centru naj bi mladostnika_co obravnaval multidisciplinaren strokovni tim strokovnjakov_inj, ki lahko poda celovitejšo diagnostično sliko in priporoči ter v določeni meri že prične s postopki specialistične obravnave. Mladostnika_co je namreč treba izvzeti iz primarnega okolja, ki lahko nanj deluje spodbudno v smislu nadaljevanja s kaznivimi dejanji. Obenem ima v domačem okolju možnost vplivanja na priče, zlasti še, če so tudi te mladoletne. Od vpisa možnosti takšne uredbe v zakon⁵ omenjeni center še ni bil vzpostavljen.

⁴ Uradni list RS, št. 176/21 s kasnejšimi odločitvami Ustavnega sodišča.

⁵ ZKP-A, Uradni list RS, št. 72/98 z dne 23. 10. 1998.

39. Posebna obravnavava vseh žrtev različnih oblik nasilja po sistemu enkratne izpovedbe

Hiter začetek zdravstvene obravnave je pri žrtvah različnih oblik nasilja nujen, tako na telesnem, še bolj pa na duševnem področju. Možnost enkratne izpovedbe pod posebnimi pogoji, ki bi jo lahko uporabili v vseh drugih postopkih, pa naj gre za pravne ali zdravstvene, je z vidika možne retravmatizacije žrtve odlična možnost, ki jo je treba uvesti v preiskovalni postopek za celotno populacijo. Ta možnost se uvede skupaj z izbirno možnostjo žrtve, da v postopku pred sodišči ne prihaja v kakršen koli stik (očesni, slišni ...) s storilcem_ko, ki mu_ji je očitano storjeno kaznivo dejanje. Tudi ta ukrep zasleduje omenjeni cilj čim hitrejše sanacije duševnega zdravja in preprečevanja retravmatizacije.

40. Prizadevanja za uveljavitev odgovornosti ponudnikov dostopa do interneta v primerih razširjanja slikovnega in video materiala z vsebinami zlorab mladoletnih oseb in drugega nasilja

Izmenjava ali »trgovina« z vsebinami, ki prikazujejo spolno zlorabo mladoletnih ali pa druge oblike psihičnega in fizičnega nasilja, je v zadnjih nekaj letih močno porasla. Storiteli_ke so pogosto v starostni skupini starejših mladih do 30. leta starosti. Ponudniki storitev internetnega dostopa po pravilu niso lastniki strežnikov, preko katerih se kaznive vsebine predvajajo ali na katerih se nahajajo. Nahajališča so teritorialno globalno razpršena, kar otežuje preiskovalne ukrepe in pa sam pregon storilk_cev. Prav tako ponudniki internetnega dostopa niso neposredno odgovorni za proizvodnjo omenjenih vsebin. Z možnostmi filtriranja, ki jih nudijo sodobna

orodja, tudi t. i. umetna inteligenca, bi lahko ob detekciji omejili ali blokirali dostop do takih vsebin. Da bi taki ukrepi imeli določen učinek, bi morali doseči konsenz na globalni ravni. Zato predlagamo, da se Republika Slovenija pri diplomatskem delovanju usmeri tudi v doseganje ciljev zmanjševanja dostopa do vsebin, ki so posledica kaznivih dejanj zoper osebe katerekoli starosti, še zlasti zoper mladoletne.

41. Senzibilizacija za nično toleranco do nasilja, drog in alkohola

Splošna populacija je razvila visoko stopnjo tolerantnosti do pojavov nasilja, drog in alkohola, kar se odraža tudi na populaciji mladih. Nasilje se jim zdi samoumevno, je del igre, nekaj, kar mora biti. Omamljanje z alkoholom je sestavni del skoraj vsake zabave, tudi v povezavi z nekaterimi drogami. Kljub taki situaciji, ki jo zaznavajo sociološke raziskave, pa število prijav kaznivih dejanj s teh področij pada. Vsa naštetna področja so zakonsko dobro regulirana, kar omogoča procesiranje kaznivih dejanj, vendar pa je za začetek postopka potrebna prijava. Družbena klima, ki v prodaji in uživanju alkohola, cigaret in drog zlasti mladoletnim ne vidi nobene težave, je po mnenju policije velika ovira, da se stanje na omenjenih področjih ne izboljšuje.

Z ozaveščevalnimi akcijami in projekti, ki jih izvajajo različni deležniki v družbi, tudi v luči priporočila št. 26, se javnost izobražuje in opozarja na škodljivost pitja alkohola, uživanja drog in nasilja v vseh oblikah za splošno družbo in tudi duševno zdravje posameznikov_ic.

42. Zadostno število stanovanj za neprofitni najem

Mladi se na poti osamosvajanja srečujejo predvsem s pomanjkanjem razpoložljivih bivalnih enot. Trg najemnih stanovanj je finančno postal skoraj nedostopen, pri čemer Podravska regija ni izjema. Zato (p)ostaja odseljevanje in osamosvajanje mladih izpod okrilja primarnih družin vse večja težava, z njo pa so povezane stiske, ki lahko rezultirajo v partnerskem ali družinskem nasilju različnih oblik.

Lokalne skupnosti pristopijo k načrtnemu prostorskemu urejanju in pridobivanju ustreznih bivalnih enot, ki zagotavljajo visoko kvaliteto bivanja, pri čemer izkoristijo vsa razpoložljiva sredstva, tudi v okviru javno-zasebnih partnerstev. Tako pridobljen fond bivalnih enot po dostopnejših pogojih namenijo mladim, ki prvič rešujejo stanovanjski problem.

43. Zagotavljanje pogojev za delovna mesta z višjo dodano vrednostjo

Stopnja izobrazbe se v generacijah mladih zvišuje, temu pa mora slediti tudi ponudba delovnih mest, kjer je možno pridobljeno znanje in potencial uporabiti. Slednje je odločilnega pomena za demografsko sliko Podravskega okolja. Čeprav vsa infrastruktura morda ni optimalna, pa imajo področja ob Dravi skoraj vse, kar neko podjetje potrebuje z vidika povezljivosti.

Lokalne skupnosti morajo pripraviti pravne podlage in komunalno opremiti zemljišča, ki so primerna za nove industrije. Pri tem se primarno uporabljajo že degradirani prostori (npr. nekdanja industrijska področja), za nekatere de-

javnosti pa so primerna tudi strnjena naselja ali posamezni arhitekturni elementi v strnjenih naseljih starih mestnih jeder, ki se pospešeno praznijo.

44. Dodatni programi za socialno aktivacijo, namenjeno marginaliziranim mladim

V povezavi s priporočilom št. 24 in nastajanjem multidisciplinarnih konzorcijev se oblikujejo dodatni programi, ki bodo podpirali večdimenzionalno aktivacijo zlasti med mladimi z margine, ki imajo manj priložnosti, npr. mladi, ki niso zaključili šolanja, ali tisti, ki imajo težave z navezovanjem stikov. Dodatni programi se osredotočajo predvsem na inovativne pristope in prenos preizkušenih dobrih praks, razvitih v drugih okoljih. Poudarek naj bo zlasti na celostnih oblikah opolnomočenja posameznika_ice s praktičnim udejstvovanjem.

Izvajanje tovrstnih programov se zaupa organizacijam, ki že izvajajo bolj odprte in neformalne oblike pridobivanja znanja, kot so npr. mladinski centri, ki že delujejo med mladimi. Formalizirane oblike pridobivanja znanja so lahko tem mladim prej prepreka za vključitev kakor pa spodbuda, saj so pogosto zaznamovani z različnimi slabimi izkušnjami, ki so jih v teh institucijah doživeli.

45. Zviševanje družbene vrednosti nekaterih zapostavljenih poklicev (npr. kmetovalec_ka)

Nekatere tradicionalne poklice še zmeraj spremlja določena negativna družbena stigma oz. percepcija. Eden med njimi je npr. poklic kmetovalca_ke, kar povzroča opuščanje zlasti manjših kmetij na neugodnih legah. Pridelovanje hrane bo srednje- in dolgoročno gotovo ena najpomembnejših panog. Z zavestno popularizacijo tradicionalnih poklicev, z upoštevanjem sodobnih in trajnostnih vidikov, npr. ekološko kmetovanje, obujanjem tradicionalnih obrti in njihovim povezovanjem s turističnimi produkti, bi se tudi mladi lažje odločali zanje.

Obdelovanje zemlje in pridelovanje produktov za trg bo videti perspektivnejše z zagotovitvijo določene mere prihodnje socialne varnosti, če bodo tudi javni zavodi in drugi večji odjemalci v lokalnem okolju primarno dolžni upoštevati izredno kratke dobavne verige. Popularizacija ne zahteva zgolj vlaganja v promocijo, ampak prilagoditve na različnih nivojih, tako na državnem kot na nivoju lokalnih skupnosti, ki kot ustanoviteljice, npr. javnih zavodov, lahko do določene mere vplivajo na način poslovanja slednjih vsaj z jasnimi stališči, navodili in zgledom.

SOCIALNA VARNOST

Osrednji fokus socialne varnosti niso zgolj ekonomski vidiki preskrbljenosti, ampak še prej socialne mreže, na katere se lahko nekdo nasloni v času doživljanja stiske, pa naj gre za zasebne ali javne mreže podpore. V tem smislu socialna varnost pomeni tudi delujoč trg dela, da si lahko ljudje hitro poiščejo novo službo, ko jo izgubijo, ali pa zamenjajo, če z aktualno niso zadovoljni. Socialna varnost pomeni tudi spoštljivo delovno okolje, ki deluje brez mobinga in drugih oblik (psihičnega) nasilja. Socialna varnost vključuje delujoč trg nepremičnin, na katerem si lahko ljudje poiščejo odgovarjajoče bivalno okolje. Ob zagotavljanju zadostne finančne podpore javnim zavodom, ki delujejo v javnem interesu (npr. mladinskim centrom), in finančne podpore določenim programom, ki delujejo na nekem geografskem področju, je tovrstna socialnovarstvena infrastruktura najbolj v domeni lokalnih skupnosti.

46. Omogočanje mreže pomoči na področju duševnega zdravja tudi v odmaknjenih krajih

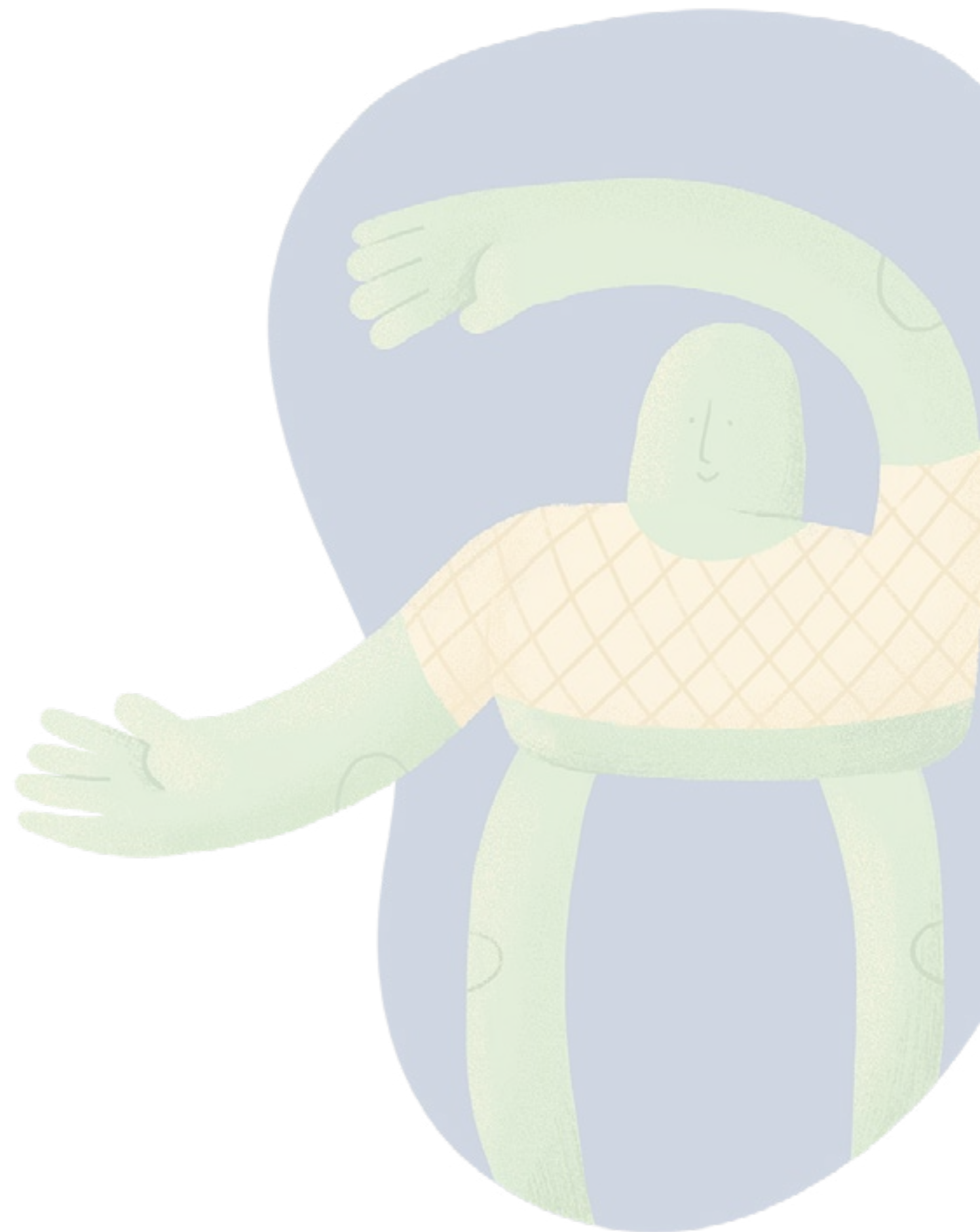
Spodbujamo lokalne skupnosti, da sledijo zgledu tistih manjših občin, ki vsaj v svojih centrih zagotovijo prostorske možnosti za prisotnost strokovnjakov_inj s področja duševnega zdravja. V sodelovanju s centri za duševno zdravje in drugimi institucijami je potrebno približati lokalnemu prebivalstvu tematike duševnega zdravja vsaj na preventivni in promocijski ravni. Kjer okoliščine dopuščajo, se ob zaznanem interesu v teh okoljih organizira tudi svetovalno in terapevtsko delo na individualni ravni. Na ta način govor o temah duševnega zdravja vnašamo v domača okolja prebivalk_cev, kar zmanjšuje stigmo in veča senzibilnost za pomoč.

Prostori za tovrstno dejavnost so lahko večnamenski, da se le na določeno obdobje v njih odvijajo dejavnosti s področja duševnega zdravja. To seveda pomeni finančno participacijo lokalnih skupnosti, s katero pa po drugi strani krepijo kakovost življenja svojih prebivalk_cev, ki živijo izven oz. daleč od velikih urbanih centrov.

47. Okrepljeno sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki pokrivajo področja duševnega zdravja in preprečevanja nasilja

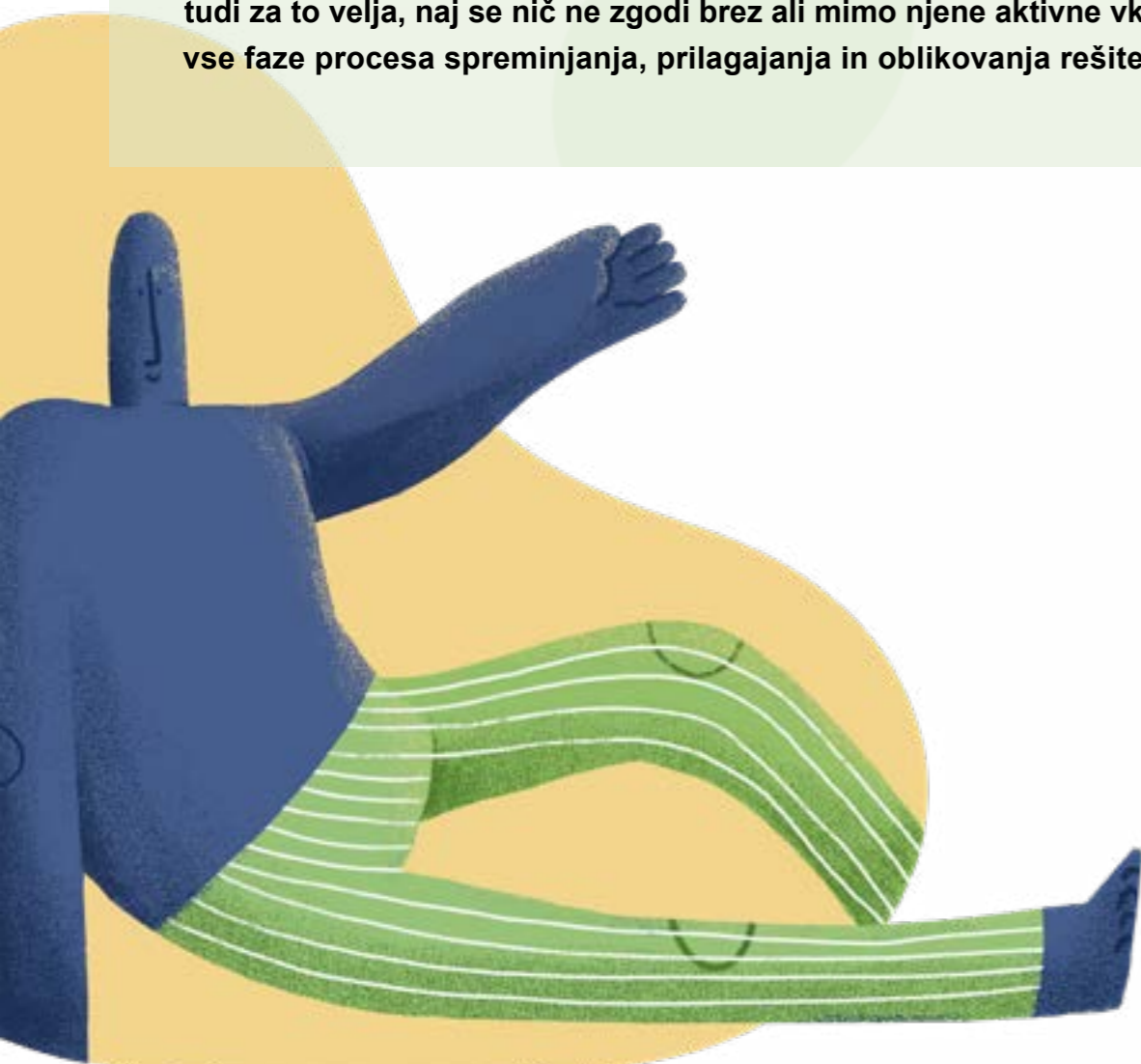
Lokalne skupnosti naj se povezujejo z nevladnimi organizacijami tudi izven meja svoje skupnosti, zlasti ko gre za organizacije, ki se ukvarjajo z aktivnostmi na področju duševnega zdravja, preprečevanja nasilja in družbene aktivacije mladih. Raznolikost pristopov in izmenjava dobrih praks sta dobrodošli, saj bodo tako hitreje doseženi želeni učinki.

Načeloma vlada prepričanje, da so mladi v ruralnih okoljih bolj aktivni. A ravno raznovrstnost ponudbe je tista pomanjkljivost, ki jo mladi izpostavljajo nasproti velikim centrom. Obenem naj bi bila po njihovem mnenju ruralna okolja bolj dovzetna za vzorce nasilnega vedenja, kar je potrebno nasloviti v teh okoljih samih in tako prispevati k uveljavljanju družbeno konstruktivnih oblik medsebojne komunikacije. Brez strokovne pomoči od zunaj bo to težko doseči.

B) AKCIJSKI NAČRTI

V nadaljevanju predstavljamo še nekaj korakov akcijskih načrtov za različne ravni odločevalcev. Politični odločevalci imajo večinoma sistematizirane in predpisane načine postopkov sprejemanja odločitev, v katere seveda ne morem posegati, saj soravnosti procesi svojski varuhi demokratičnega procesa. Akcijski načrti tako nimajo v ničemer namena rušiti načela subsidiarnosti ali zakonskih okvirov delovanja posameznih deležnikov. Skušajo biti pomoč ali spodbuda k prvemu koraku ali zaporedju nekaj manjših korakov, da bi se, vsaj z gledišča mladih, sistem izkazal bolj prijaznega in odprtega za konkretne predloge mladih. Kakor za vse ostale družbene skupine in (sub)kulture seveda tudi za to velja, naj se nič ne zgodi brez ali mimo njene aktivne vključenosti v vse faze procesa spreminjanja, prilagajanja in oblikovanja rešitev.

ZA LOKALNO SAMOUPRAVO

1. korak

Pripravi se organigram obstoječih mladinskih organizacij in organizacij za mlade v okviru občine. Vanj se vključijo tudi podmladki različnih društev in organizacij, npr. gasilcev.

2. korak

V organigram vključimo tudi druge aktivne mlade, ki delujejo na različnih področjih in jih mladi sami prepoznajo kot pomembne in vplivne sovrstnike_ce. Gre za fizične osebe, zato je potrebno nameniti posebno pozornost privolitvi posameznika_ce za tovrstno vključenost.

Konkretna vabila so lahko znamenje pozitivnih sprememb, zato naj bodo izvedena preudarno in zgolj, če ima lokalna skupnost resen namen aktivno vključiti te mlade. Zaupanje mladih je dragoceno, zato ga ne smemo zlorabiti!

3. korak

Mlade iz prvih dveh korakov je potrebno povabiti na neformalno srečanje z županom_jo v okviru dogodka, npr. kava z županom_jo. Namen tega koraka je slišati mlade, prisluhniti konkretnim težavam mladih. En tovrstni dogodek ne bo dovolj, da se vzpostavi neka vez med občino in mladimi, potrebne bodo večkratne ponovitve.

Ne glede na to, kdo od občinske uprave je prisoten, je nujna njegova prisotnost ves čas trajanja dogodka in aktivno beleženje idej mladih. Dogodki tega koraka niso namenjeni predstavitvi političnih uspehov ali ponudbe za mlade znotraj občine s strani funkcionarjev ali strokovnih sodelavcev občine.

4. korak

Pregled predlogov in priprava prioritete liste. Posebna pazljivost pri tem koraku je namenjena predlogom izboljšav obstoječe infrastrukture ali dogodkov, politik, ki po večini potrebujejo manjše ali srednje prilagoditve zato, da bi obstoječa ponudba občine postala za mlade bolj aktualna in prepoznavna.

5. korak

Predstavitev nabora prvih ukrepov in izdelane liste prioritete skupini mladih. Uskladitev mnenj in izdelava končne prioritete liste, ki je skupno delo mladih in lokalne skupnosti. Slediti mora dosledno izvrševanje zastavljenega načrta. Vse spremembe morajo biti ponovno usklajene in dogovorjene.

ZA MINISTRSTVA

1. korak

Preučijo vsa priporočila v tem priročniku in pripravijo nabor tistih, ki spadajo na področje njihovega resorja. Pri tem upoštevajo dejstvo, da se lahko posamezno priporočilo nanaša na pristojnost več resorjev, zato upoštevajo tisti del, ki je v pristojnosti njihovega.

2. korak

Strokovne službe posameznega ministrstva preučijo tako pridobljen nabor priporočil glede na vsebine. Tiste, ki spadajo na medresorsko področje, uvrstijo med teme sestankov redne medresorske skupine.

3. korak

Priporočila na področjih, ki so že v postopku priprave sprememb, se podrobno preučijo z vidika morebitnih dodatnih obdelav ali razširitev obstoječih predlogov ter se na tak način vključijo v končne predloge posameznega ministrstva.

4. korak

Priporočila na področjih, kjer se postopki priprave sprememb še niso pričeli, se uporabijo kot osnovno gradivo oz. predlogi za prenavo in noveliranje obstoječih zakonov.

ZA STROKOVNE ORGANE IN SLUŽBE

a) Nacionalna raven

1. korak

Preveriti obstoječe poti, po katerih lahko mladi pridejo v stik s posameznim organom ali službo.

2. korak

Ob naslonitvi na strokovne sodelavce_ke Urada RS za mladino in strokovnjake_inje za komuniciranje se pripravi večkanalni komunikacijski model za stike z mladimi. Posebej se zasleduje želja mladih po zasebnosti in, če postopek dopušča, anonimnosti.

b) Lokalna raven

1. korak

Preveriti načine, na katere lahko stranke pridejo v stik z organizacijsko enoto. Posebna pozornost je namenjena ujemanju urnika oz. dostopnosti v terminih, ki bolj ustrezajo različnim kategorijam mladih (npr. srednješolski nivo, študentski nivo, zaposleni).

2. korak

Preveriti, ali so uslužbenci_ke, ki prihajajo v neposredni stik z mladimi, dovolj usposobljeni_e in premorejo veščine, ki so jim v pomoč pri neposredni komunikaciji z različnimi kategorijami mladih. Posebej pomembna je sposobnost empatičnega poslušanja in slišanja sogovornika_ce ter visoka stopnja profesionalne etike.

3. korak

Vodje enot na podlagi preverbe iz drugega koraka zaposlenim zagotovijo dodatna usposabljanja ali pa jih prerazporedijo na delovna mesta, ki bodo odgovarjala njihovim osebnostnim karakteristikam.

4. korak

Z lokalno skupnostjo in šolami se dogovorite za nekaj terminov dni odprtih vrat, kjer lahko mladi spoznajo delo, pristojnosti in oblike servisa posamezne službe od blizu.

ZA POSAMEZNE FUNKCIONARJE NA RAZLIČNIH RAVNEH

1. korak

Ob srečanjih z mladimi ne izrekajte obljub, če ne temeljijo na realnih podlagah in/ali veste, da so težko uresničljive.

2. korak

Poslušajte sogovornike_ce. Ne obnašajte se, kot da bi bili zvezde dogodka.

3. korak

Zastavljajte dodatna vprašanja, predvsem o možnih rešitvah, ki jih mladi prepoznajo v okviru predstavljenih problemov.

ZA STROKOVNE DELAVCE_KE, KI PRIHAJAJO V NEPOSREDEN STIK Z MLADIMI

1. korak

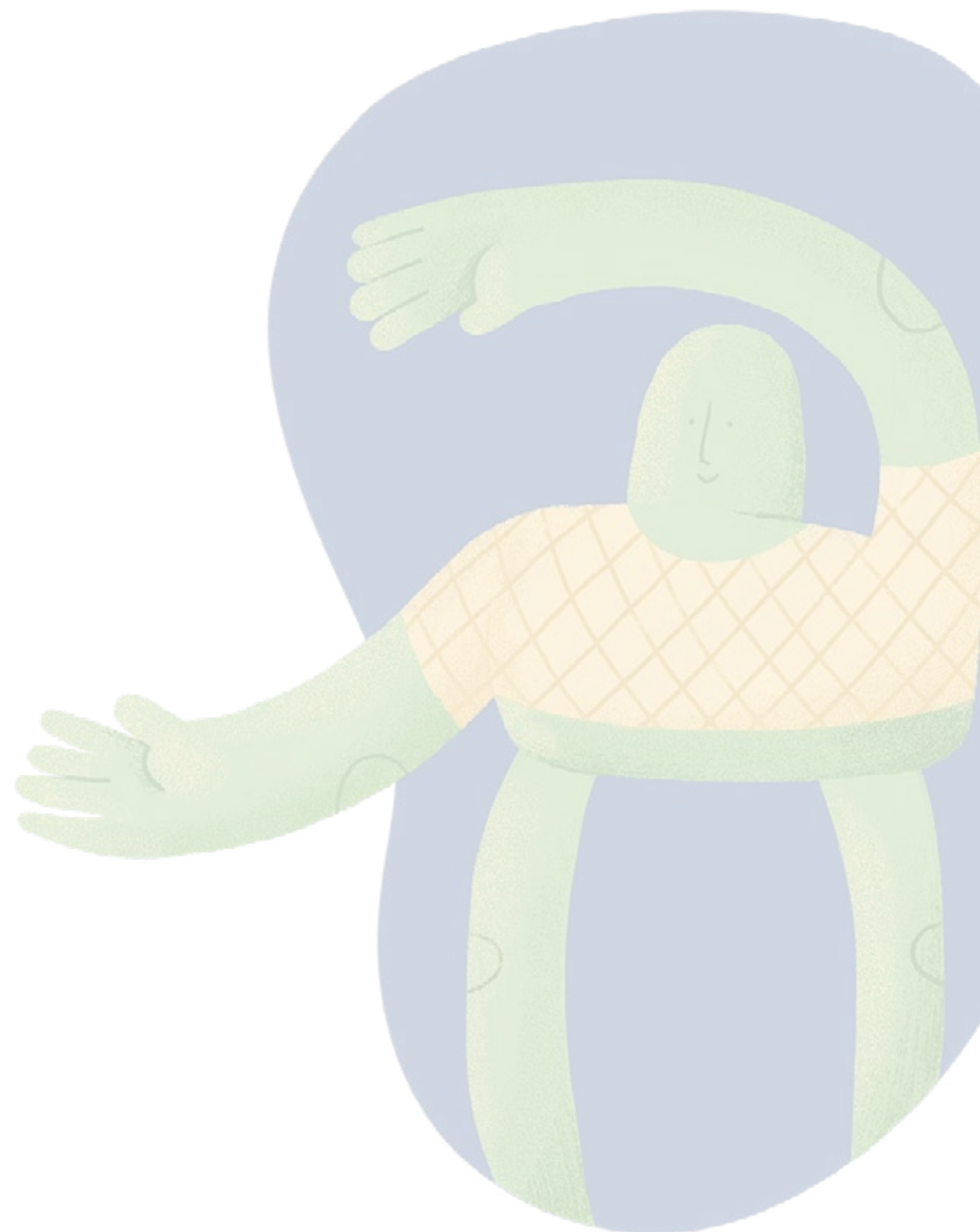
Do vseh strank bodite čimbolj pristno prijazni. K vam so prišli po pomoč, da rešijo določen problem. Ne bodite sami vzrok ali povod njihovih dodatnih težav.

2. korak

Ne podcenjujte ali precenjujte sogovornikov_c na podlagi nobene od osebnih okoliščin, npr. kronološke starosti.

3. korak

Odlično obvladajte strokovno področje, ki ga pokrivate. Četudi mladi niso primarni ali posebni naslovljenci vašega dela, jih pri svojem načrtovanju in iskanju rešitev skušajte čimbolj vključiti. Vključujte rešitve, ki bodo lahko različnim starostnim kategorijam glede na njihove karakteristike in potrebe čimbolj prilagojene, tudi mladim.

SKLEP

Izvedeni večdeležniški posveti so natrosili pester nabor tematik, ki jih je potrebno v okviru vseh treh tematskih področij, ki jih zasleduje projekt TRIALOG, nasloviti na različnih ravneh. Predvsem pa bo največ konkretnih rezultatov in premikov prineslo povezovanje na posameznih ravneh in med njimi. Dobro sodelovanje na lokalni ravni, ki deluje predvsem preko neformalnih povezav, je potrebno posnemati tudi na državni ravni. Gojenje zavesti, da vsi skupaj gradimo mrežo demokracije, mrežo odnosov, ki nas v trenutkih, ko zaidemo v težave, lahko ujame, prestreže padec in nam pomaga hoditi naprej, je naloga vse skupnosti in vsake_ga posameznice_ka posebej.

Kampanjske pristope, ki so najpogosteje reakcija na nek zaznani večji ekscesni dogodek, naj nadomesti kontinuirano in strokovno delo. Sistem na različnih ravneh mora biti dovolj prožen, da lahko zazna dogajanja na terenu in jih preko mreže hitro prenese do vseh deležnikov na različnih ravneh odločanja. Izmenjava informacij je zgolj prva stopnja, združevanje znanja, resursov in veščin različnih deležnikov pa njena nadgradnja, ki pripomore k višji kvaliteti življenja za vse državljane.

Zavedanje, da so področja, ki so predmet projekta TRIALOG, kompleksna in da za njihovo reševanje ne obstaja čudežna formula, ki bi jo bilo mogoče aplicirati in bi delovala v vsakem trenutku, in da potrebujemo permanentno izobraževanje, povezano z izkustvenimi, praktičnimi rešitvami, ki jih bo mogoče hitro uporabiti za preventivno delovanje, je eden od najbolj splošno uporabnih zaključkov tako večdeležniških posvetov kot tudi v tem priročniku zbranih priporočil.

O PROJEKTU TRIALOG

Projekt TRIALOG s polnim imenom Aktivacija mladih s spodbujanjem njihovega medsebojnega povezovanja, prevzemanja aktivne vloge v lokalnih skupnostih in celostnim opolnomočenjem za življenje brez nasilja je zrastel iz potreb, ki so se pokazale med pandemijo koronavirusa in po njenem koncu. Kakor smo ugotovili v okviru večdeležniških posvetov, so različne strokovne službe naraščajoče težave na področjih duševnega zdravja opazale že kakšno desetletje prej. Med posebej izpostavljenimi področji so anksioznost, depresija, različne vrste nasilja (medvrstniško, intimno-partnersko, družinsko), povečanje splošne pasivnosti in nezainteresiranosti med mladimi. Osrednji naslovniki projekta TRIALOG so mladi na področju Podravske statistične regije.

Projekt financira Kraljevina Norveška v okviru Norveškega finančnega mehanizma. Njegov osrednji namen je zmanjševanje socialnih in gospodarskih razlik v Evropi ter krepitev vezi med državo donatorico in državami upravičenkami, v našem primeru Republiko Slovenijo. Ime projekta izhaja iz zastavljenih ciljev projekta. Ta želi delovati na krepitvi jaza mladih (monolog), na medvrstniškem sodelovanju (dialog) in vstopanju v različne odnose s širšo družbo in njenimi sistemi (dialog).

Naj nanizamo zgolj nekaj konkretnih sadov projekta, ki so ob okrepljenem znanju projektnih partnerjev glavni dosežki projekta TRIALOG. Platforma projekta (<https://projekt-trialog.si/>) je trajna uporabna sled, ki je bila eden prvih neposrednih rezultatov projekta. Platforma prinaša vsaj osnovne vsebine o različnih vidikih duševnega zdravja, obogatena pa je z raznimi vsebinami, npr. kvizi, ki na sproščen način obravnavajo osnovna vprašanja in trditve. Na platformi je mogoče najti tudi druge dokumente, ki so nastali v okviru projekta, npr. Zbirko izobraževalnih vsebin projekta TRIALOG, Priročnik za usposabljanje mentorjev, Priročnik za opolnomočenje in družbeno aktivacijo mladih, učne priprave na določene tematike duševnega zdravja, prav tako pa izročke, npr. vaje za sproščanje, navodila za SMART tehniko določanja ciljev ... V okviru projekta so bile oblikovane in izvedene delavnice za mlade v Podravju, prav tako so bila izvedena usposabljanja za mladinske delavce, pripravljenih pa je bilo tudi več vsebin in dejavnosti, s katerimi smo skušali popularizirati in opozoriti širšo javnost na pomembnost vsebin projekta TRIALOG za kakovost življenja družbe kot celote.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KOHEZIJO
IN REGIONALNI RAZVOJ

Norway
grants

Sodelujemo za vključujočo Evropo

TRIALOG

